

Warszawa, 5 września 2022 roku

Fundacja Green REV Institute
ul. Giordana Bruna 34, skrytka 5, 02-523 Warszawa

Pan Jacek Majchrowski
Prezydent Miasta Krakowa

**KOMENTARZ DO ODPOWIEDZI NA INTERPELACJĘ RADNEGO RADY MIASTA
KRAKOWA ŁUKASZA GIBAŁY Z DNIA 3 SIERPNIĄ 2022 ROKU**

Szanowny Panie Prezydencie,

Jako Fundacja Green REV Institute (dalej jako: Fundacja), której misją jest zmienianie i budowanie świata w szacunku dla człowieka, zwierząt i klimatu, składamy swój komentarz do udzielonej przez Prezydenta Miasta Krakowa odpowiedzi na odpowiedź na interpelację z dnia 3 sierpnia 2022 roku w sprawie dostępności wegańskich posiłków w stołówkach i bufetach przedszkoli, szkół podstawowych i ponadpodstawowych, dla których organem prowadzącym jest Miasto Kraków.

Ad. 1 odpowiedzi:

Wskazujemy, że prawdziwe jest stwierdzenie, że zgodnie z art. 68 Prawa oświatowego działalnością szkoły kieruje dyrektor i to on sprawuje opiekę nad osobami uczniowskimi oraz stwarza warunki harmonijnego rozwoju psychofizycznego poprzez aktywne działania prozdrowotne. **Odczytywanie (wykładnia) tego przepisu w oderwaniu od innych norm jest jednak działaniem niekompletnym.**

kontakt@greenrev.org | Giordana Bruna 34 / skrytka 5, 02-523 Warszawa, Polska

KRS 0000521182 | NIP 5213677634 | REGON 147376122

Przepis art. 68 Prawa oświatowego należy bowiem odczytywać łącznie z art. 10 ust. 1 pkt 1 Prawa oświatowego, zgodnie z którym organ prowadzący szkołę lub placówkę odpowiada za jej działalność. Do zadań organu prowadzącego szkołę lub placówkę należy w szczególności zapewnienie warunków działania szkoły lub placówki, w tym bezpiecznych i higienicznych warunków nauki, wychowania i opieki. Warto podkreślić, że pojęcie opieki pojawia się również w przepisach odnoszących się do zbiorowego żywienia w szkołach. Zgodnie bowiem z art. 106 ust. 1 Prawa oświatowego w celu zapewnienia prawidłowej realizacji zadań opiekuńczych, w szczególności wspierania prawidłowego rozwoju uczniów, szkoła może zorganizować stołówkę. Zgodnie zaś z art. 106 ust. 3 Prawa oświatowego warunki korzystania ze stołówki szkolnej, w tym wysokość opłat za posiłki, ustala dyrektor szkoły **w porozumieniu** z organem prowadzącym szkołę. Pojęcie „w porozumieniu” oznacza, że wykonywanie wspomnianej wyżej kompetencji dyrektora „w porozumieniu” z organem prowadzącym oznacza, że **zachodzi konieczność uzgadniania z tymże organem podejmowanych decyzji**, choć – rzecz jasna – nie może to polegać na faktycznym pozbawieniu dyrektora kompetencji decyzyjnych. Ustalenie stawek oraz warunków korzystania ze stołówki szkolnej następuje w drodze wewnętrznego zarządzenia dyrektora szkoły, zaś „porozumienie” z organem prowadzącym oznacza potrzebę zakomunikowania temu organowi projektu zarządzenia **i późniejszego uwzględnienia przez dyrektora uwag organu**¹.

W związku z tym w naszej opinii należy uznać, że istnieje pole do aktywnego działania władz miejskich Miasta Krakowa – **i to nie tylko przez odesłanie do art. 84 Prawa oświatowego i współpracę rodziców z władzami szkolnymi**. Nic nie stoi na przeszkodzie, aby to samorząd podjął działania, które doprowadzą do zwiększenia **dostępności** posiłków roślinnych dla dzieci i młodzieży w szkołach i przedszkolach prowadzonych przez Miasto Kraków. Aktywność władz samorządowych będzie stanowić również wyraz realizacji polityk i założeń na poziomie Unii Europejskiej, o czym będzie jeszcze mowa w dalszej części niniejszego komentarza.

¹ Por. M. Pilich [w:] A. Olszewski, M. Pilich, Prawo oświatowe. Komentarz, wyd. II, Warszawa 2021, art. 106.

Ad. 2 odpowiedzi:

W odpowiedzi wskazano, że Plan Adaptacji Miasta Krakowa do zmian klimatu do 2030 roku nie obejmuje zagadnień żywnościowych. Mimo tego nie sposób jest pominąć wpływu produkcji żywności zwierzęcej i odzwierzęcej na klimat – **co więcej, z odpowiedzi na interpelację wynika, że jej Autor – Prezydent Miasta Krakowa jest świadom celów i środków w ramach strategii „Od pola do stołu” oraz wpływu produkcji tradycyjnie rozumianej żywności na klimat.** Na przeszkodzie do wprowadzenia zmian nie stanie na pewno brak świadomości w tym zakresie, zaś sama aktualizacja Planu będzie stanowić **dobry przykład i krok w przyszłość.**

Innym działaniem, które może zostać podjęte przez władze Miasta Krakowa, jest **wprowadzenie w życie „Polityki żywnościowej” Miasta Krakowa.** Stanowić będzie ona deklarację troski o system żywnościowy miasta, zmierzając do zapewnienia każdemu i każdej szerokiego dostępu do zdrowej i bezpiecznej żywności, wyprodukowanej z poszanowaniem środowiska naturalnego i uczestników tego procesu. Celem wprowadzenia takiej polityki będzie rozwijanie zrównoważonych systemów żywnościowych, które są inkluzywne, odporne, bezpieczne i zróżnicowane, które zapewniają zdrową i przystępną cenowo żywność dla wszystkich ludzi w ramach opartych na prawach człowieka, które minimalizują ilość odpadów i chronią bioróżnorodność, przystosowując się do zmian klimatycznych i łagodząc ich skutki – na wzór Paktu Mediolańskiego z 2015 roku². **Wskazujemy, że warto rozważyć przystąpienie Miasta Krakowa do tego paktu – na wzór innych polskich wojewódzkich miast, takich jak Warszawa czy Wrocław.**

Na tym tle warto podnieść, że odpowiedzialne działania Miasta Krakowa mające na celu zwiększenie dostępu do roślinnej żywności w szkołach będą stanowić krok ku realizacji wynikających z zaleceń strategii przyjętych na poziomie Unii Europejskiej. W kontekście dążenia ku realizacji Europejskiego Zielonego Ładu Komisja Europejska przyjęła kompleksową strategię **„Od pola do stołu” (EU Farm 2 Fork)**, w ramach której uznaje się silne zależności

² <https://www.milanurbanfoodpolicypact.org/>

między zdrowiem ludzi, zdrowiem społeczeństw na wszystkich poziomach i zdrową planetą oraz która ma na celu uwzględnienie w kompleksowy sposób wyzwań związanych ze zrównoważonymi systemami żywnościowymi – **na co zresztą wskazuje Prezydent Miasta Krakowa.**

Porównując tekst interpelacji oraz udzielonej odpowiedzi wskazujemy, że nie odniesiono się w niej całościowo do rzeczywistego stanu faktycznego. Tytułem wyjaśnienia trzeba podnieść, że aby przyspieszyć przejście na zrównoważony system żywnościowy, w ramach strategii „Od pola do stołu” **podjęto liczne działania, lecz uznano, że nieskoordynowane indywidualne i sektorowe działania nie mogą zapewnić spójności polityki na szczeblu unijnym i krajowym, uwzględnić zrównoważonego rozwoju we wszystkich politykach związanych z żywnością ani zwiększyć odporności systemów żywnościowych.** Komisja Europejska zauważyła, że konieczne jest stworzenie ram systemowych z uwzględnieniem odpowiedzialności władz publicznych i producentów żywności.

Dlatego Komisja Europejska zamierza stworzyć kompleksowe ramy Sustainable Food System Law (SFS Law). **Rozwiązanie to zapewni, że zrównoważona polityka żywnościowa będzie prowadzona kompleksowo, obligatoryjnie i systemowo.**

Jako najważniejsze zasady i cele SFS Law można wskazać:

- wprowadzenie obligatoryjnego oznakowania, dostępnego dla wszystkich konsumentów i konsumentek, tak, żeby zdrowe wybory żywieniowe były łatwe i intuicyjne;
- odpowiedzialność decydentek i decydentów, rządów, samorządów i dużych, wiodących producentów żywności, tak, aby zmiana systemowa była skuteczna;
- ułatwienie wyboru zdrowej i zrównoważonej diety, przynoszącej korzyści dla zdrowia konsumentek oraz konsumentów i przyczyniającej się do zmniejszenia śladu środowiskowego systemu żywności, a także mobilizowanie inwestycji w zrównoważone metody produkcji żywności;

- optymalizacja produkcji, dystrybucji i konsumpcji żywności, tak by zwiększyć efektywność wykorzystania zasobów oraz ograniczyć straty i marnotrawstwo żywności;
- zapewnienie przejrzystości do realizacji celów zrównoważonego rozwoju.

Zwiększenie dostępności do posiłków roślinnych będzie stanowić krok ku realizacji powyższych celów, zaś stworzenie Polityki żywnościowej to słuszna decyzja. Zmiana jest nieunikniona, a rola sektora produkcji żywności pod względem negatywnego wpływu na klimat jest zbyt duża, by ją pominąć.

Ad. 3 i 4 odpowiedzi:

W odpowiedzi wskazano, że brak jest prawnych przeciwskażeń do wprowadzenia posiłków wegańskich w przedszkolach i szkołach. **Wskazujemy zatem, że istnieje pole do działania władz samorządowych w celu zwiększenia dostępności tych posiłków.**

Dla przykładu, możliwe byłoby wprowadzenie (dla osób wyrażających taką chęć) do menu obowiązującego w placówkach edukacyjnych, dla których organem prowadzącym jest Miasto Kraków, istnienie opcji posiłku wyłącznie roślinnego (tj. niezawierającego żadnych produktów pochodzenia zwierzęcego). **Możliwe jest bowiem skomponowanie posiłku roślinnego w taki sposób, aby był on różnorodny i zawierał składniki odżywcze, które zapewniają zdrową dietę³. Podkreślić należy, że nie chodzi o wprowadzenie wyłącznie wegańskich posiłków w określone dni tygodnia (np. *wegańskich piątków*), lecz zwiększenie dostępności takich posiłków dla osób wyrażających taką chęć.**

Ponownie podkreślić należy, że nie chodzi o systemowe wprowadzenie diety wegańskiej w placówkach nadzorowanych przez Miasto Kraków jako jedynego obowiązującego rozwiązania, z jednoczesnym pominięciem posiłków pozostałych rodzajów. Chodzi

³ Dla przykładu zob. Zalecenia dot. zdrowej diety roślinnej autorstwa Narodowego Programu Promocji Zdrowego Żywienia w Portugalii: [Guidelines-for-a-healthy-vegetarian-diet.pdf \(nutrimento.pt\)](https://www.nutrimento.pt/en/guidelines-for-a-healthy-vegetarian-diet.pdf)

o zwiększenie **dostępności** takich posiłków dla dzieci i młodzieży, gdyż ich brak stanowi **realny problem**.

Brak dostępności posiłków roślinnych w placówkach edukacyjnych to nie tylko puste słowa – to fakt poparty badaniami opinii publicznej. Wynika to bowiem z badania przeprowadzonego przez Fundację we współpracy z Rodzicami dla Klimatu i Akcją Demokracją na przełomie kwietnia i maja 2022 roku pod nazwą „*Badanie dostępności roślinnych posiłków w szkołach*”.

Grupa badawcza (660 osób) została scharakteryzowana jako osoby uczące się w szkołach prywatnych i publicznych szkół podstawowych i ponadpodstawowych w Polsce ze wszystkich typów miejscowości podzielonych pod kątem wielkości. Co ważne, badanie zostało skierowane nie tylko do osób na diecie wegańskiej czy wegetariańskiej, ale do pełnego spektrum osób uczących się, także będących na diecie mięsnej czy ograniczającej produkty zwierzęce.

Najistotniejszą daną wynikającą z zadania powyższego pytania jest fakt, że prawie połowa osób uczących się ogranicza lub wyklucza całkowicie konkretne produkty zwierzęce. Z badania wynika, że prawie połowa ankietowanych ogranicza lub wyklucza całkowicie konkretne produkty zwierzęce, a na diecie wegańskiej i flexi wegańskiej jest ponad 10% osób uczących się (10,2%). Jednocześnie zaledwie 6,5% osób ma możliwość spożycia wegańskiego posiłku, przy czym najczęściej tego rodzaju posiłki są dostępne głównie w formie eliminacji części innych istotnych elementów posiłku np. wykluczenie mięsa z posiłku i zakup samych warzyw np. frytek, surówki, gotowanych ziemniaków czy makaronu.

Jednym z głównych wniosków badania jest brak dostępności do żywienia jako takiego na poziomie odpowiadającym potrzebom osób uczących się. Przynoszenia żywności z domu połączonego z brakiem możliwości podgrzania go oraz oferty sklepów w okolicach szkoły nie można uznać za rozwiązanie odpowiednie i skuteczne – w szczególności w odniesieniu do młodszych uczniów. Warunki napotymane w polskiej szkole nieraz zmuszają młodzież do spożywania posiłków wbrew swoim przekonaniom – przez brak dostępności opcji wegańskich

i wegetariańskich w stołówkach w sposób sprzeczny ze swoimi przekonaniem, aż 15% osób badanych.

Badania⁴ pokazują, że liczba wegan na świecie stale rośnie, w szczególności w grupach wiekowych 16-24. Nie można dłużej ignorować ich potrzeb oraz prawa do samostanowienia. Szkoła bowiem to placówka klasyfikowana jako **zakład administracyjny**, który realizuje zadania oświatowe i wychowawcze. Istotną jego cechą jest występowanie w jej ramach „**władztwa zakładowego**” organów zakładu (szkoły) – dyrektora, rady pedagogicznej, nauczycieli – wobec użytkowników zakładu, czyli osób uczniowskich, w związku z korzystaniem przez nich z działalności szkoły⁵. **W związku z tym, że placówka edukacyjna nakłada na osoby uczniowskie określone obowiązki (przebywania w określonym miejscu w określonym czasie, zakaz opuszczania placówki), już czas najwyższy, aby zaczęła również realizować ich prawa.** Zwiększenie **dostępności** do posiłków roślinnych będzie stanowić krok w tym kierunku.

Jak wskazano wyżej, Prawo oświatowe nie stoi na przeszkodzie zwiększeniu aktywności samorządów celem zwiększenia **dostępności** roślinnych posiłków w szkołach i przedszkolach. Jej brak, jak również niewystarczająca ilość działań zmierzających do zwiększenia ich **dostępności** stanowi realny problem, który musi zostać zwalczony. Konieczne jest podjęcie działań mających na celu **dostępność** posiłków roślinnych dla osób, które zgłoszą taką chęć.

Wskazać również należy, że dostępność roślinnych opcji żywieniowych w szkołach będzie stanowiło jeden z przejawów realizacji prawa przewidzianego w art. 48 ust. 1 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej. Zgodnie z tym przepisem rodzice mają prawo do wychowania dzieci zgodnie z własnymi przekonaniem. Wychowanie to powinno uwzględniać stopień dojrzałości dziecka, a także wolność jego sumienia i wyznania oraz jego przekonania. W piśmiennictwie

⁴ Raport RoślinnieJemy - Podsumowanie badań opinii publicznej odnośnie postaw konsumenckich Polaków wobec produktów i dań roślinnych, 2019, <https://pliki.horecatrends.pl/i/00/45/65/004565.pdf>

⁵ R. Raszewska-Skałeczka, Szkoła publiczna jako zdecentralizowany podmiot administracji publicznej Renata Raszewska-Skałeczka Studium administracyjnoprawne, Prace Naukowe Wydziału Prawa, Administracji i Ekonomii Uniwersytetu Wrocławskiego, Nr 132, Wrocław 2019.

wskazuje się, że prawo rodziców do wychowania dzieci zgodnie z własnymi przekonaniami jako najważniejsze prawo rodzicielskie. Prawo do wychowania dziecka jest w praktyce najważniejszym prawem rodzicielskim⁶. Dostęp uczniów w szkole do zdrowych posiłków produkowanych z poszanowaniem środowiska naturalnego uznać należy za spełnienie tego prawa konstytucyjnego.

Istotne jest również to, że **dostępna** roślinna opcja posiłku w szkole pozwoli zapewnić dostęp do zdrowych i zbilansowanych posiłków również uczniom z alergiami na białko kurcze i białko mleka krowiego. **Spełnia to wymogi słusznościowe, jest wyrazem wyrównywania szans i przeciwdziała wykluczeniu określonej grupy uczniów.** Promowanie zdrowych nawyków żywieniowych od najmłodszych lat jest najlepszą formą wykształcania zachowań prozdrowotnych, jak również dostępność roślinnych, nieprzetworzonych posiłków jest zgodna z wiedzą przekazywaną uczniom w szkołach przy realizacji podstawy programowej w zakresie kładącym nacisk na zdrowe żywienie.

Umożliwienie wyboru uczniom doprowadzi również do realizacji postulatów zawartych w Europejskiej Karcie Praw Podstawowych. Zgodnie z jej art. 24 ust. 2 we wszystkich działaniach dotyczących dzieci, zarówno podejmowanych przez władze publiczne, jak i instytucje prywatne, należy przede wszystkim uwzględnić najlepszy interes dziecka. **Będzie to służyło realizacji prawa do wyboru. Co więcej, będzie to stanowiło wyraz promowania zdrowych nawyków żywieniowych, jak również kształcenia postaw środowiskowych i prozdrowotnych – dostępność do roślinnych, nieprzetworzonych produktów jest zgodna z wiedzą przekazywaną dzieci i młodzieży w szkołach oraz jest zgodna z rzetelnymi zaleceniami żywieniowymi.**

W związku z powyższym jako Fundacja wskazujemy, jakie konkretne działania zmierzające do zwiększenia dostępności posiłków roślinnych (co doprowadzi do

⁶ W. Borysiak, komentarz do art. 48 Konstytucji RP [w:] Konstytucja RP. Tom I. Komentarz do art. 1–86 (fragment pozycji) Konstytucja RP. Tom I–II. Komentarz red. prof. dr hab. Marek Safjan, dr hab. Leszek Bosek, wyd. 1, 2016.

uwzględnienia wyżej wskazanych aspektów) mogą zostać podjęte na poziomie samorządowym na poziomie Miasta Krakowa:

1. Podjęcie uchwały intencyjnej w sprawie zwiększenia **dostępności** oraz **promocji roślinnych opcji żywieniowych w przedszkolach i szkołach:** w uchwale położono by nacisk na uczestnictwo w projekcie zwiększającym dostępność i promocję roślinnych opcji żywieniowych w placówkach oświatowych poprzez oferowanie żywności pochodzenia roślinnego jako alternatywy dla posiłków na prośbę osoby uczniowskiej lub rodzica, jak również uwzględniono by w budżecie środki przeznaczone na promocję i zwiększenie dostępności roślinnych opcji żywieniowych w placówkach oświatowych oraz podjęto by współpracę z organizacjami pozarządowymi promującymi zdrowe żywienie, z poszanowaniem środowiska naturalnego i praw zwierząt;
2. Monitorowanie na poziomie samorządowym zapotrzebowania na dostępność roślinnych opcji żywieniowych wśród dzieci i młodzieży w wieku szkolnym: w obecnym stanie organizacyjnym dochodzi bowiem do dyskryminacji osób, które poprzez swoje nawyki i działania wpływają pozytywnie na klimat i ochronę zdrowia publicznego;
3. Stworzenie Polityki żywnościowej dla Miasta Krakowa;
4. Podjęcie konkretnych działań w celu przeciwdziałania wykluczeniom żywieniowym: stanowić to będzie realizację wskazanego wyżej aspektu społecznego. Warto zaznaczyć, że nie będzie to pozostawać w sprzeczności z art. 7 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej, zgodnie z którym to przepisem organy władzy publicznej działają na podstawie i w granicach prawa.

Żywimy nadzieję, że przedstawiony przez nas komentarz do odpowiedzi na interpelację z zawartymi powyżej propozycjami spotka się z pozytywnym przyjęciem i będzie stanowił inspirację do podjęcia działań w nim wskazanych.

O Green REV Institute:

Misją Fundacji Green REV Institute jest zmienianie i budowanie świata w szacunku dla człowieka, zwierząt i klimatu. Zauważamy, że współczesne rolnictwo przestało być tym, które znaliśmy. Stało się przemysłem, który wpływa na jakość życia i zdrowie ludzi, zmiany klimatyczne i uprzemysłowienie zwierząt. Następuje koncentracja produkcji żywności, rośnie skala rolnictwa przemysłowego i maleje liczba małych, rodzinnych gospodarstw. Troska o zdrowie i wysoką jakość produktów została zastąpiona rachunkiem zysków i strat, i walką o jak najniższe koszty produkcji. Przemysłowe rolnictwo zmienia klimat, sprawia, że ludzie tracą prawo do życia w czystym środowisku. Wskazujemy więc, że prawo musi podążać za naszymi potrzebami, zmianami społecznymi, musi nas skutecznie chronić – dlatego też podejmujemy działania w duchu jego zmiany.